

POLITICKÉ VEDY / POLITICAL SCIENCES

Časopis pre politológiu, najnovšie dejiny, medzinárodné vzťahy, bezpečnostné štúdiá / Journal for Political Sciences, Modern History, International Relations, security studies

URL of the journal / URL časopisu: <http://www.politickevedy.fpvmv.umb.sk>

Author(s) / Autor(i): Veronika Džatková
Article / Článok: Politická dimenzia občianskej spoločnosti / Political Dimension of Civil Society
Publisher / Vydavateľ: Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov – UMB Banská Bystrica / Faculty of Political Sciences and International Relations – UMB Banská Bystrica
DOI: <http://dx.doi.org/10.24040/politickevedy.2018.21.1.8-23>

Recommended form for quotation of the article / Odporúčaná forma citácie článku:

DŽATKOVÁ, V. 2018. Politická dimenzia občianskej spoločnosti. In *Politické vedy*. [online]. Vol. 21, No. 1, 2018. ISSN 1335 – 2741, pp. 8-23. Available at: <http://dx.doi.org/10.24040/politickevedy.2018.21.1.8-23>

By submitting their contribution the author(s) agreed with the publication of the article on the online page of the journal. The publisher was given the author's / authors' permission to publish and distribute the contribution both in printed and online form. Regarding the interest to publish the article or its part in online or printed form, please contact the editorial board of the journal: politicke.vedy@umb.sk.

Poskytnutím svojho príspevku autor(i) súhlasil(i) so zverejnením článku na internetovej stránke časopisu Politické vedy. Vydavateľ získal súhlas autora / autorov s publikovaním a distribúciou príspevku v tlačenej i online verzii. V prípade záujmu publikovať článok alebo jeho časť v online i tlačenej podobe, kontaktujte redakčnú radu časopisu: politicke.vedy@umb.sk.

POLITICKÁ DIMENZIA OBČIANSKEJ SPOLOČNOSTI

POLITICAL DIMENSION OF CIVIL SOCIETY

Veronika Džatková*

ABSTRACT

One of the elementary conditions of modern democratic political system includes, among others, an active and powerful civil society which performs as an intermediary between the state and citizens. Based on the complexity of term, the article puts attention to the political point of view to civil society which relates to different forms of political participation and civic activism, as well. Currently is the potential of active and powerful civil society supported by massive development of various information and communication technologies. In that context, the representatives of civil society with the help of information and communication technologies could create the background for empowering political participation and civic activism with the aim to have impact to the actors of decision making processes. The target of the article is, by using inductive and deductive reasoning, to analyse in the theoretical way the civil society with the attention to the one of the selected forms e-participation. The research confirmed that the e-participation acts as a one of the effective tools of social change which could overcome obstacles connected with participatory gap in the post-communist countries. Moreover, the results shown that the e-participation has inevitable position for empowering political activity among young generation. In that context, modern forms of political participation in the active civil society should be considered as inevitable parts for future modernisation processes in public policy.

Key words: civil society, political participation, civil activism, e-participation, social change

Úvod

Občianska spoločnosť ako nevyhnutná súčasť moderného demokratického politického systému vykazuje stále narastajúci záujem o jeho preskúmanie skrz optiku rôznorodých teoretických prístupov politickej vedy.

---

* Mgr. Veronika Džatková, PhD. pôsobí ako odborná asistentka na Katedre verejnej politiky a teórie verejnej správy, Fakulta verejnej správy, Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Popradská 66, 04132 Košice 1, Slovenská republika, e-mail: v.dzatkova@gmail.com.

DOI: <http://dx.doi.org/10.24040/politickevedy.2018.21.1.8-23>

Efektívne fungujúca občianska spoločnosť plní funkciu poskytovateľa, resp. sprostredkovateľa občianskych záujmov medzi štátom a verejnosťou, čo sa v konečnom dôsledku najvýraznejšie prejavuje v procese demokratizácie spoločnosti. Inými slovami úroveň občianskej spoločnosti tak predstavuje pomyslené zrkadlo pre mieru politickej participácie v spoločnosti, alebo je možné tvrdiť, že má výpovednú hodnotu týkajúcu sa rozdelenia občanov na politicky aktívnych a pasívnych.

Z hľadiska širokospektrálnosti skúmanej problematiky je pozornosť sústredená na neoddeliteľné súčasti a predpoklady dobre fungujúcej občianskej spoločnosti, t.j. politickú participáciu a s ňou spojený občiansky aktivizmus.

Aktuálny vývoj moderných demokracií poskytuje tzv. vitálne prostredie pre rozvoj politickej participácie, ktorú je možné skúmať z hľadiska politickej vedy v kontexte teórie participačnej demokracie a krízy zastupiteľskej demokracie alebo z pohľadu verejnej politiky v zmysle jej hlavného poslania vplývať a ovplyvňovať rozhodovacie procesy resp. aktérov rozhodovacích procesov.

V súčasnosti je potenciál aktívneho občianstva znásobený masívnym vývojom rôznych informačno-komunikačných technológií, ktoré sú aplikovateľné aj v oblasti verejnej politiky. Predstaviteľom občianskej spoločnosti sa tak prostredníctvom využívania moderných foriem participácie ponúka možnosť prinútiť aktérov rozhodovania zvýšiť zodpovednosť za plnenie potrieb občanov.

Cieľom príspevku je pomocou aplikovania induktívneho a deduktívneho postupu analyzovať v teoretickej rovine politologický uhol pohľadu na občiansku spoločnosť so zreteľom na prínos vybranej formy participácie, konkrétne e-participácie, na ktorú sa nazerá ako na nástroj sociálnej zmeny.

V tejto súvislosti sa hypotéza opiera o tvrdenie, že vzhľadom na aktuálne prebiehajúce modernizačné procesy predstavuje e-participácia jeden z potenciálnych prostriedkov na prekonanie participačného deficitu, ktorý je identifikovaný v krajinách strednej a východnej Európy.

Vzhľadom k uvedenej spojitosti je príspevok rozdelený do troch na seba nadväzujúcich sekcií. Obsah prvej sa s príspevom historickej a deskriptívnej metódy zameriava na dominantné fragmenty historického vývoja občianskej spoločnosti, ktoré sa podpísali pod jej súčasnú podobu. Vo výraznej miere sa opiera o názorové hľadiská filozofov a teoretikov, ktorých centrum záujmu predstavovali rôzne podoby občianskej spoločnosti, ktoré sú následne podrobené komparácií s prístupmi súčasných politických vedcov a sociológov.

Definičné ukotvenie pojmu logicky vyúsťuje do obsahu druhej sekcie, ktorej náplň predstavuje zameranie sa, pomocou metódy analýzy a syntézy, na

pozíciu politickej participácie v demokratickom systéme, v kontexte konceptu nového vládnutia governance a pozitívneho vplyvu participácie na mieru demokratizácie v spoločnosti.

V rámci poslednej sekcie predstavuje centrálnu pozornosť analyzovanie vybranej formy participácie t.j. e-participácie so zreteľom na vytýčenie jej perspektív a limitov.

K záverečnej časti práce sa pripája diskusia, ktorá sa snaží hľadať východiská a možnosti riešenia aktuálneho stavu modernizačných procesov vo verejnej sfére v kontexte nazerania na e-participáciu ako na jeden z možných nástrojov sociálnej zmeny a zároveň si kladie otvorené otázky zamerané na budúcnosť e-participácie.

Zvolenej problematike sa v rámci súčasného výskumu venujú v podmienkach Slovenskej republiky **L. Macháček** (2002), **Z. Paulíniová** (2005), **B. Strečnanský** (2017), **P. Ondria** (2007), **D. Ježovicová** (2010), **M. Sekerák** (2017), **M. Čambalíková** (1996), **D. Klimovský** (2009), **Z. Bútorová - O. Gyarfášová** (2007).

V rámci zahraničnej provencie sa jednotlivým aspektom politickej dimenzie občianskej spoločnosti venujú **P. Vymětal** (2006), **N. Nelson - S. Wright** (1995), **Ch. Mouffe** (2000), **A. Ghaus-Pasha** (1992), **D. Day** (1997), **C. Crouch** (2004), **S. Evans - H. Boyte** (1992), **G. M. Higgins - J.J. Richardson** (1976), **J. Kooiman** (2003).

1 Fenomén občianskej spoločnosti

Pre súčasných teoretikov predstavuje výskum občianskej spoločnosti stále neutíchajúci záujem. Nazeranie na občiansku spoločnosť z rôznych uhlov pohľadu je v súčasnosti čoraz frekventovanejšie. Dôvodom je zaoberanie sa nevyhnutnými predpokladmi fungujúcej občianskej spoločnosti, ktorú tvorí o.i. aj občianska participácia.

V súčasnosti sú možnosti aktívneho občianstva podporené masívnym rozvojom informačno-komunikačných technológií, následkom ktorého je občianska aktivita pretavená do možnosti vplyvať a ovplyvňovať veci verejné ak nie jednoduchším, tak minimálne rýchlejším spôsobom. Je nespochybniteľné, že prebiehajúce modernizačné procesy a s ňou spojené nové formy a spôsoby participácie sa podpísali v pozitívnom alebo negatívnom hodnotení pod jej súčasný stav. Zástupcovia občianskej spoločnosti následkom využívania nových foriem technológií vytvárajú predpoklady pre rozvoj a posilňovanie

politickej participácie a občianskeho aktivizmu s cieľom ovplyvniť aktérov rozhodovania a prispieť k celkovému zefektívneniu rozhodovacích procesov.

Napriek atraktivnosti výskumu občianskej spoločnosti v posledných rokoch, vykazuje zaobranie sa pojmom dlhotrvajúci charakter. Počnúc prístupom starovekých politických mysliteľov, v rámci ktorého predstavovala miera podieľania sa občanov na politickom živote štátu ústrednú myšlienku. Koncepcia rozdelenia na dobré a zlé ústavy podľa kritéria rozdelenia na vládnuce a ovládané predstavovalo objekt záujmu u **Platóna** či **Aristotela**.

Nadväzujúc na učenie **Johna Locka** či **Thomasa Hobbesa**, ktorí zdôrazňovali úlohu človeka v občianskej spoločnosti s cieľom ovplyvniť a priblížiť rozhodovací proces občanom, či **Davida Humea**, ktorý zamerl svoju pozornosť na dobro jednotlivca stotožňujúc ho s dobrom celej spoločnosti. Autorovo názorové hľadisko korešponduje s utilitarizmom, čiže maximalizáciou dobra pre čo najväčšiu časť spoločnosti. (Störig, 2007)

Pokračujúc myšlienkou **Karla Poppera** (2013) o otvorenej spoločnosti ako bazálnej súčasťi demokratickej spoločnosti a zároveň ako protikladu tzv. zatvorenej spoločnosti, pod ktorou rozumieme totalitné či autoritatívne režimy.

Pri definovaní významu občianskej spoločnosti nie je možné opomenúť analýzu **Alexisa de Tocquevilla** (2003), v ktorej venoval mimoriadnu pozornosť dôvodom rozvinutej existencie rôznych foriem participovania občanov rôzneho veku či statusu v organizáciách, asociáciách či spolkoch v podmienkach Spojených štátov amerických.¹ K nim priradujeme skupiny založené na základe obchodných či pracovných väzieb a zoskupenia na báze náboženstva či morálnych hodnôt. Slovom **Thomasa Paina** (1792) pojem občianska spoločnosť v sebe zahŕňa právo každého občana byť aktívnym. Na druhej strane sa aktivizmus spája aj s prekážkami, ktoré je nevyhnutné prekonať.

Vzhľadom k historicko-politickým súvislostiam bol koncept vývoja občianskej spoločnosti konkrétnejšie definovaný a rozpracovaný v 18. storočí anglickým filozofom **Adamom Fergusonom** (1767) pričom ústrednou myšlienkou jeho skúmania bola snaha upriamiť pozornosť na tému markantného vplyvu spoločenskej deľby práce na prerozdelenie spoločnosti.

Historický vývoj chápania občianskej spoločnosti sprevádzali od uvedeného

---

¹ Rozmach občianskej spoločnosti v Spojených štátoch amerických pramení zo špecifického spoločensko-politického vývoja krajiny, ktorý vytváral vhodné podmienky pre jej aktuálne rozvinutú pozíciu. Americká spoločnosť vykazuje v porovnaní s kontinentálnou Európou vyšší percentuálny podiel politicky aktívnych občanov. Autorka **Diana Day** (1997) označila participáciu v sfére vecí verejných ako zastávajúcu, tzv. posvätnú pozíciu v americkej politickej kultúre.

obdobia zmeny, ktoré boli zapríčinené jednak politickými premenami a rovnako sa odvíjali aj od aktuálnej miery demokracie. Následne došlo na jednej strane k striedaniu obdobia, v rámci ktorého boli badateľné prvky nárastu demokratických princípov a tak ku kreovaniu aktívnej a efektívnej občianskej spoločnosti. Na druhej strane absencia základných demokratických prvkov zapríčinená centralizovaným vládnutím s výraznou kontrolou jednotlivých spoločensko-politických oblastí vyústila k neexistencii, alebo len naoko existujúcej občianskej spoločnosti. *„Keď vychádzame z požiadavky, že demokracia má byť otvorená, možnosť participácie občana na politickom procese demonštruje aj stupeň demokratickosti daného politického systému. Ak sa systém zdráha, ak sa požiadavkou po zvýšení participácie radového občana cíti byť ohrozený, tak sa stal nedemokratickým. Požiadavka participácie je tak určitým korektívom pre demokraciu.“* (Kulašik, 2005, 189)

Definície občianskej spoločnosti sa po jej tzv. renesancii, ktorú datujeme od začiatku 20. storočia, spájajú s názorom čoraz intenzívnejšieho zamedzenia dominantnej pozície štátu v prospech občianskej spoločnosti, ktorú tvorí *„...súbor nevládných inštitúcií, ktorý je dosť silný, aby mohol fungovať ako protiváha štátu a zatiaľ čo ponecháva štátu funkcie garanta mieru a arbitra zásadných záujmov, zabraňuje mu atomizovať zvyšok spoločnosti a ovládnuť ho.“* (Gellner, 1997, s. 10) Regulovanie spoločnosti je zo strany občianskej spoločnosti dosahované prostredníctvom aktívneho zasahovania do politického systému, následkom čoho modifikuje jeho vnútorný obsah, z čoho následne rezultuje zasahovanie do výberu cieľa i samotnej realizácie politického rozhodovania.

Moderné definície občianskej spoločnosti sa spájajú s menami autorov **Sara Evans** a **Harry C. Boyte** (1992), ktorí vo svojej definícii ponímali občiansku spoločnosť ako verejný priestor, v rámci ktorého majú občania možnosť participovať na rôznorodých diskusiách o demokracii, podieľať sa aktívne na vládnutí a nezastávať funkciu pozorovateľa, sťažovateľa, obete či spoluvinníka za stav v spoločnosti. Inými slovami povedané, podporujú aktívnu účasť občanov na veciach verejných v snahe podporiť rôznorodosť názorov na strane vstupov a zamedziť jednostrannej kritike na strane výstupov.

Občianska spoločnosť poskytuje občanom príležitosť na aktívne participovanie a následne posilňovanie demokratických princípov prostredníctvom vplyvu na realizátorov rozhodovacích procesov na jednotlivých úrovniach a rovnako aktívnou participáciou vo sfére vecí verejných. Táto skutočnosť potvrdzuje paralelu medzi rastúcou participáciou a zvyšujúcou sa

legitimáciou rozhodnutí. **František Briška** definuje kvalitatívny a kvantitatívny rozmer občianskeho aktivizmu, a to nasledovným spôsobom: „...zvysovaním počtu participujúcich občanov dochádza k zvyšovaniu miery legitimacy politického rozhodovania (kvantitatívny rozmer participácie) a zvyšovaním počtu možností politickej participácie občanov zasa k zvyšovaniu miery demokratickosti politického systému (kvalitatívny rozmer participácie).“ (Briška, 2010, s. 96) Ústredná myšlienka takého ponímania vedie k zvyšovaniu počtu rôznorodých inštitucionálnych možností pre politicky angažovaných a aktívnych občanov na úkor neúmerného zvyšovania účasti v zmysle rozhodovania všetkých o všetkom.

Opodstatnenosť a význam občianskej spoločnosti rezultuje do upriamania pozornosti na niekoľko z najmarkantnejších úloh, ktoré plní fungujúca občianska spoločnosť (Ghaus-Pasha, 2004):

- politická analýza a advokácia
- monitoring vystúpení verejných činiteľov
- budovanie sociálneho kapitálu²
- poskytovanie priestoru na vyjadrenie hodnôt a postojov občanov
- rozvoj verejného blaha.

Posledné dekády vývoja občianskej spoločnosti zdôrazňujú jej opodstatnenosť aj prostredníctvom ďalších markantných úloh vo forme nastolovania agendy či generovania nových nápadov, ktoré realizuje spolu s participovaním na rozhodovaní a vykonávaním kontroly.

Úlohy občianskej spoločnosti spolu s dodržiavaním transparentnosti, otvorenosti, zodpovednosti dopomáhajú vytvárať efektívnu protiváhu k štátu. „Občianska verejná kontrola, ktorej výhoda spočíva v nestrannosti, má za cieľ ovplyvniť transparentnosť kontrolovaného systému a zabrániť neetickému konaniu. Kontrola zo strany verejnosti je podstatná pri vyvodení politickej zodpovednosti za mnoho ráz vyskytujúce sa nemorálne politické rozhodnutia.“ (Ondrová, 2012, s. 10)

V závere je možné konštatovať, že existujúce deficity občianskej spoločnosti sú vyvažované silnejúcou voľou a podporou o uchovanie občianskej spoločnosti aj do budúcnosti.

---

² **R. Putnam** (2000) vyzdvihoval úlohu sociálneho kapitálu prostredníctvom vzájomného vzťahu medzi spoločnosťou, verejnými inštitúciami a formami občianskej participácie. Zastával názor, že efektívna a fungujúca občianska spoločnosť dopomáha občanom posilňovať princípy demokracie a zaujímanie sa o veci verejné prostredníctvom prítomnosti občianskeho aktivizmu na všetkých úrovniach rozhodovacích procesov.

2 Pozícia politickej participácie v demokratickom systéme

Aktívna občianska participácia v sfére vecí verejných predstavuje jeden z bazálnych komponentov demokratického rozhodovacieho procesu na všetkých úrovniach. (Higgins, Richardson, 1976) Opierajúc sa o názorové hľadisko dvojice autorov je možné daný výrok považovať za nadčasový a nevykazujúci prvky oslabovania ani v budúcnosti a to z dôvodu, že jeho obsah je aplikovateľný aj na súčasné moderné demokratické systémy. Momentálne prebiehajúci trend posilňovania predpokladov aktívneho občianstva je badateľný aj prostredníctvom zvyšujúceho sa záujmu politických či administratívnych autorít o názor iniciatívneho občana.

Z uvedeného vyplýva, že úloha politickej participácie sa s o.i. spája so spôsobom ako implementovať proces a formu politickej participácie, ako tzv. transformačný nástroj sociálnej zmeny.

Na tomto mieste je dôležité spomenúť existenciu názorov teoretikov prikláňajúcich sa k negatívnemu ponímaniu participácie a jej vplyvu na demokratický systém. Ich argumentácia pramení z historických udalostí, v rámci ktorých prejavy aktívneho občianstva a politickej participácie na rozhodovacom procese boli spájané s nedemokratickými režimami. Túto spojitosť definoval aj **Robert Dahl** pri analyzovaní posledných rokov fungovania Weimarskej republiky, v ktorej bola občianska participácia spájaná s pomocou vytvoriť tzv. „odporný systém“ s veľmi vysokým stupňom participácie. Tvrdenie rezultuje z vtedajšieho spoločensko-politického stavu, ktorého signifikantným znakom bolo ohrozovanie pozície politických autorít zo strany ich „poddaných“. K negatívnym dôsledkom participácie sú rovnako priradované formy občianskych organizácií v Taliansku či Španielsku, ktorých aktivity dopomohli k rozšíreniu antidemokratických foriem vládnutia akými sú fašizmus či autoritatívny režim. V danom prípade ide o tzv. neobčiansku občiansku spoločnosť. (Dahl, 1995) Výčitku voči angažovaniu sa a podieľaniu sa občanov na moci v kontexte miery kompetentnosti resp. nekompetentnosti spolu s **R. Dahlom** (1995) akcentoval aj **Giovani Sartori** (1993).

Súčasnú ponímanie participácie má nespochybniteľný prínos, ktorý sa prejavuje v podpore nárastu počtu politických aktérov a foriem politickej participácie, ktorá je dokonca ponímaná ako bazálna súčasť rozhodovacích procesov v rámci krajín Európskej únie. Súvisí to s uplatňovaním modelu nového vládnutia - governance a rovnako vplyvu nových moderných technológií podporujúcich inovatívne formy účasti na verejnom živote.

Prelom v aplikovaní modelu governance znamenal podporu občianskeho angažovania i demokratických inštitúcií a zameranie sa na procesy a vplyv tretieho sektora na rozhodovací proces. (Vymětal, 2006) Nový model reprezentoval angažovanie rôznych foriem politických inštitúcií, kooperácií medzi súkromným a verejným sektorom, občianskou spoločnosťou a formami nadnárodnej spolupráce. (Potůček, 2006)

Berúc do úvahy názorové hľadisko **Ralfa Dahrendorfa** (1959), za vzostupom konceptu governance stála kríza modelu tradičného vládnutia, ktorú v dominantnej miere charakterizovala absencia dôvery občanov vo zvolených zástupcov. Reprezentanti odovzdanej voličskej dôvery následne nie v ojedinelých prípadoch zastávali záujmy záujmových skupín a ekonomických skupín na úkor požiadaviek občanov. Spolu s klesajúcim percentom voličskej účasti, rastúcim nezaujmom a nedôverou k politikom a celkovému odcudzeniu a apatii vo vzťahu k politickému procesu sa vybrané charakteristiky transformovali do príčin krízy demokracie.

Koncept governance vystupuje ako protiklad konceptu government, ktorý je založený na centralizovanej moci, vysokom štádiu byrokratizácie a z toho rezultujúceho elitárstva.³

Podľa **Marca Maesschalcka** (2005) je tzv. ortodoxný governance koncept založený na nasledovných kritériách:

- organizovanie vecí verejných v súlade s konceptom racionálnej byrokracie **Maxa Webera**
- rešpektovanie politickej nezávislosti vo veciach verejných
- efektívne vládnutie založené na princípe hierarchie.

V prospech rozvoja governance stála potreba zmeny, ktorú sprevádzala spomínaná kríza demokracie spolu s ekonomickou krízou, apelujúce na inovatívnu formu vládnutia, ktorá bude adekvátnou reakciou na civilizačné zmeny. Autori akými sú **Roderick Rhodes** (1996) či **Brainard G. Peters** (2004) vidia v koncepte governancenovú perspektívu vládnutia opierajúcu sa o analyzovanie vládnutia a sústredenia pozornosti na vládnutie s porozumením, ktoré bude odzrkadľovať spoločenské potreby a zmeny prebiehajúce v krajine.

Martin Potůček (2006) na vybranú problematiku nazerá podobnou optikou, t.j. pod pojmom governance rozumie systém hodnôt, politik a inštitúcií,

---

³ Elitárstvo v ponímaní **Harolda Lasswella** (1936) predstavuje jeden z najmarkantnejších subjektov politickej moci, pričom jeho vplyv je priamo úmerný schopnosti manipulácie ovládajúcich voči ovládaným.

prostredníctvom ktorých spoločnosť riadi ekonomické, politické i sociálne udalosti, a to využívaním interakcie v rámci štátu, občianskej spoločnosti a súkromného sektora. Odvolávajú sa na **Görana Hydéna** (2004) je možné na koncept governance nazerať ako na riadenie prostredníctvom formálnych i neformálnych pravidiel, ktoré regulujú verejný priestor, v rámci ktorého prebieha interakcia medzi ekonomickými, sociálnymi aktérmi a štátom v snahe dosiahnuť efektívne rozhodnutie.

V spojitosti s politologickým nazeraním na občiansku spoločnosť predstavuje koncept governance prostredie pre rôzne vplyvy na rozhodovací proces v rámci tvorby verejnej politiky. Pod uvedenými vplyvmi rozumieme o.i. prihliadanie na názory občanov a snahu o naplnenie ich požiadaviek v čo najväčšej možnej miere. Týmto spôsobom je zabezpečovaný vstup občanov do rozhodovacieho procesu, pričom štát už nevystupuje ako jediný aktér resp. ako centrálny či monopolný aktér rozhodovania.

Navyše, vytvorenie vhodných podmienok pre rozvoj občianskej spoločnosti rezultovalo do implementovania nového konceptu zdôrazňujúceho participatívny aspekt governance. V danom kontexte vystupuje nový model vládnutia nie ako poskytovateľ, ale ako umožňovateľ existencie a vplyvu rôznych aktérov na rozhodovanie vo verejnej sfére. (Cavaye, 2005)

Spríevodným znakom konceptu governance bola skutočnosť, že zmenené podmienky vyústili do prinútenia vlád a parlamentov na národnej úrovni delegovať kompetencie smerom nadol, lokálne vlády smerom von, t.j. k súkromnému sektoru a dovnútra v zmysle polo-autonómnych štátnych organizácií a nakoniec smerom nahor k nadnárodným organizáciám a Európskej únii. Tieto zmeny rezultovali do výrazného zredukovania štátu resp. obmedzenia monopolu rozhodovania. (Rhodes, 1996)

Napriek vytyčeným pozitívam sa koncept nového vládnutia nevyhol kritike a to najmä z dôvodu oslabovania demokratických inštitúcií, nejednoznačnosti zodpovednosti aktérov rozhodovacieho procesu a koniec koncov odporcovia governance zastávali stanovisko, že tento model nie je aplikovateľný v rôznych krajinách rovnakým spôsobom.

Na tomto mieste je potrebné poznamenať, že aj napriek proklamovaným pozitívnym účinkom konceptu governance, implementácii rôznych aktérov do rozhodovacích procesov, sa koncept nesnaží o zrušenie štátnej intervencie, ale podstata jeho vymedzenia tkvie v snahe o zmenu jej foriem. (Kooiman 1993)

Implementáciu konceptu governance v podmienkach strednej a východnej Európy sprevádzal spoločný historický spoločensko-politický vývoj, ktorého

charakteristickým znakom bola centralizácia moci, dlhodobá neexistencia dialógu medzi štátom a občanom, monopolné postavenie politickej strany či bariéry trhovej ekonomiky. V danom kontexte bol proces transformácie v tzv. bývalých socialistických krajinách sprevádzaný obmedzenou participáciou vo veciach verejných, ktorá býva často politickými vedcami označovaná pojmom participačný deficit.

V rámci daného geografického priestoru koncept governance významným spôsobom ovplyvnil dianie v krajinách, a to konkrétne prostredníctvom zvýšenej koncentrácie a pozornosti na procesy, narastajúceho počtu širokej škály demokratických inštitúcií, vytvorenia spojenia medzi politickou a ekonomickou oblasťou a zapojenia tretieho sektora do rozhodovacích procesov. (Vymětal 2006) Všetky z definovaných príkladov výrazne pomohli zvyšovať mieru demokratizácie v krajinách, navyše je možné tvrdiť, že občianska spoločnosť predstavovala tzv. kľúčového hráča v etablovaní demokratického systému. Reprezentanti občianskej spoločnosti podporovali aktivizmus prostredníctvom zvýšenej miery informatizácie, mobilizácie a občianskej podpory. Všetky prvky mali nezastupiteľnú úlohu, pričom výsledok ich snaženia sa rezultoval do reálneho a aktívneho prispenia k zakladaniu demokratických politických strán a tzv. renesancie demokratických princípov.

Pozitívny účinok občianskej spoločnosti na proces demokratizácie bol badateľný aj v prípade Slovenskej republiky a to prostredníctvom ukotvenia kontrolovanej moci s cieľom zabrániť opakovanému autoritatívnemu režimu, podpory existencie rôznorodosti prístupov k rozhodovaciemu procesu a následne podporou participácie v jednotlivých medzinárodných organizáciách zastrešujúcich oblasti ochrany ľudských práv a demokracie. (Bútora, Bútorová, Strečanský, 2010)

V závere sekcie je potrebné poznamenať, že aktívne občianstvo a politická participácia nepredstavujú tzv. všeliek na krízu reprezentatívnej demokracie, avšak má reálny potenciál na prekonanie prekážok s tým súvisiacimi. Konkrétne je tvrdenie nasmerované voči schopnosti politickej participácie vyplňať vákuum medzi štátom a občanom a zároveň posilňovať dôveru vo verejné inštitúcie. Predpoklady na potvrdenie daného vývoja sú v súčasnosti znásobené modernými informačno-komunikačnými technológiami, ktorých bližšie objasnenie je objektom skúmania nasledujúcej časti.

3 Perspektívy a limity e-participácie

Zvyšujúci sa záujem o občiansku spoločnosť je založený na aktuálnej spoločensko-politickej situácii, ktorá súvisí s vyššie uvedenou krízou zastupiteľskej demokracie, konkrétne s deficitom politickej participácie na jednotlivých úrovniach rozhodovacieho procesu. V danom kontexte je dôležité zodpovedanie otázky: Akým spôsobom môžu občania participovať? Moderné technológie poskytujú občanom širokú škálu foriem účasti na politickom živote krajiny. V konečnom dôsledku reprezentanti občianskej spoločnosti s pomocou informačno-komunikačných technológií vytvárajú vhodné podmienky pre posilňovanie participácie a občianskeho aktivizmu s cieľom ovplyvniť aktérov verejnej politiky a zefektívniť rozhodovací proces.

Na e-participáciu sa nazerá ako na multidimenzionálny pojem, ktorý asocjuje s rôznymi oblasťami. Pre potreby príspevku je uhol pohľadu zúžený na politologické hľadisko, ktoré vo všeobecnosti alebo v najširšom meradle asocjuje s podporou demokratických princípov. Tvrdenie sa spája so skutočnosťou, že prostredníctvom e-participácie dochádza k zaisťovaniu komunikačného a informačného aspektu demokracie, ktorý nadväzuje na efektívne a rýchle šírenie informácií.

Jedným z možných riešení prekonania participačného deficitu je využitie e-participácie, v rámci ktorej sú realizované rôznorodé formy diskusií, debát či konzultácií s politickými predstaviteľmi i volenými zástupcami. Pomocou využitia informačno-komunikačných technológií dochádza k zmenšovaniu priepasti medzi štátom a občanom. Jej využitie je rovnako prínosné aj v rámci rýchleho šírenia nápadov, myšlienok medzi jednotlivcami, skupinami a tretím sektorom v rámci jednotlivých úrovní rozhodovacieho procesu.

Štruktúra e-participácie je zo všeobecného hľadiska rozdelená na fázu informovania, konzultovania a samotného rozhodovania, pričom každá jedna z nich plní nezastupiteľnú funkciu. Je dôležité zdôrazniť, že v poradí prvú fázu informovania vyzdvihoval už **Robert Dahl** (1995) vo svojom koncepte ideálnej demokracie, v rámci ktorej poukazoval na nezastupiteľnú úlohu poskytovania adekvátnych či primeraných informácií občanom na všetkých úrovniach rozhodovacieho procesu.

Medzi spomínané rôznorodé formy e-participácie zaraďuje dvojica autorov **Asta Thorleifsdottir** a **Maria Wimmer** (2007) nasledovné: e-konzultácie, e-petície, diskusné fóra, blogy, e-panelové diskusie, chatovacie miestnosti a v konečnom dôsledku samotné e-hlasovanie.

Všetky z definovaných foriem e-participovania prispievajú osobitým spôsobom. Konkrétne, v oblasti zlepšenia prístupu občanov k informáciám o verejnom dianí, rozšírenej podpory participácie v rámci rozhodovacích procesov, ktorá následne vplyva na dobro celej spoločnosti a zároveň prispievaním k lepším rozhodnutiam, ktoré rovnako pôsobia ako benefit pre zvyšok spoločnosti.

Naplnenie týchto nástrojov vytvára nevyhnutné predpoklady pre rozvoj informačných a komunikačných prostriedkov v praktickej rovine, ktoré spolu s ich dostupnosťou a aktuálnosťou spĺňajú fundamentálne požiadavky pre ich praktickú aplikáciu.

V nadväznosti na skutočnosť, že e-participácia sa spája aj s istými obavami či podozreniami zo strany občanov z využívania moderných technológií, je dôležité zamerať pozornosť na komparáciu vybraných pozitívnych a negatívnych stránok spájajúcich sa s implikovaním jednotlivých foriem e-participácie pri tvorbe verejnej politiky.

K najmarkantnejším benefitom e-participácie radíme ponuku širokého priestoru, ktorý je daný verejnosti za účelom prispenia k demokratickej diskusii reprezentujúcej rôznorodé názorové hľadiská. Týmto spôsobom dochádza k vyplneniu vakuu medzi štátom a občanom, poskytovaním spätnej väzby a celkovým prispením k posilňovaniu občianskej spoločnosti. Vzhľadom k skutočnosti, že sa jedná o využitie participácie prostredníctvom moderných informačno-komunikačných technológií, sprievodným javom je podnecovanie technických zručností občanov a prispievanie k zvyšovaniu digitálnej gramotnosti.

K zásadným limitom e-participácie patrí pretrvávajúca nedôvera a obavy spojené s ochranou dát. Na dané negatívum nadväzuje časový deficit, ktorého podstatu tvorí dlhšia adaptácia na nové technológie vo verejnom sektore v porovnaní so súkromnou sférou. V neprospech e-participácie je rovnako už spomínaný participačný deficit v geografickom priestore bývalých socialistických krajín. A v neposlednom rade sa v prípade online aktivizmu stretávame s čoraz frekventovanejším vyjadrovaním neznášanlivého až xenofóbneho správania sa.

Komparácia pozitívnych a negatívnych stránok e-participácie vyústila do zistenia, na základe ktorého je možné nazerať na e-participáciu z dvoch uhlov pohľadu. Prvý je zameraný na tzv. postkomunistickú generáciu, pri ktorej zaujímanie sa o veci verejné a politickú aktivitu hodnotíme kladne. Avšak miera strachu a obáv z využívania moderných technológií je vyššia ako v prípade porovnania s generáciou millennials, v rámci ktorej je využívanie technických

prostriedkov na dennej báze, avšak nie v dominantnej miere za účelom politickej participácie.

Nájdenie rovnováhy medzi oboma objektami komparácie predstavuje spoločenskú požiadavku, ktorej naplnenie prostredníctvom e-participácie predstavuje potenciálny nástroj spoločenskej zmeny.

Záver

Budovanie efektívnej občianskej spoločnosti predstavuje neľahkú úlohu a z časového hľadiska vykazuje etablovanie fungujúcej občianskej spoločnosti dlhodobým charakterom v porovnaní s jej zničením či ohrozením, ktoré je možné dosiahnuť vo veľmi krátkom časovom rozmedzí. Politologické nazeranie na občiansku spoločnosť vykazuje neutíchajúci záujem, ktorý bol potvrdený historickým priezrom minulých i súčasných prístupov vybraných autorov. Aktuálne zaujímanie sa a zároveň označenie občianskej spoločnosti ako fenomén súvisí s podmienkami pre jej rozvoj, ktoré sú vytvárané v moderných demokratických politických systémoch. Odvolávaním sa na analýzu tvrdení teoretikov dochádza k potvrdeniu spojitosti a vzájomného vzťahu medzi úrovňou demokracie a štádiom rozvoja občianskej spoločnosti.

Politická participácia predstavuje jeden zo základných prvkov a predpokladov dobre fungujúcej občianskej spoločnosti, pričom nemáme na mysli veľmi redukovanú participáciu vo forme účasti na volebnom procese, resp. vloženie hlasovacieho lístka do volebnej urny, ale participáciu a účasť na veciach verejných v koncentrovanom význame, t.j. aktivitu občana na bezprostrednom spolupodieľaní sa na rozhodovacom procese vo všetkých úrovniach.

V krajinách bývalého socialistického bloku, Slovenskú republiku nevnímajúc, je badateľný prvok participačného deficitu. Príčinu tvoria špecifiká v rámci historického vývoja spoločensko-politickej situácie, ktorej sprievodné znaky tvorila neexistencia dialógu medzi občanom a štátom a z toho rezultujúca zväčšujúca sa priepasť ich vzájomného vzťahu. Spreádzajúca centralizácia a uzurpácia moci v rukách štátu ako jediného aktéra sa podpísala pod minimalizáciu občianskeho aktivizmu. Z uvedených dôvodov predstavuje e-participácia zvýšený potenciál sociálnej zmeny v geografickom priestore strednej a východnej Európy.

Na minimalizovanie participačného deficitu je potrebné v daných krajinách podporovať rôzne formy aktivizmu. Pre potreby článku bola zvolená forma e-

participácie, ktorú je možné považovať za potenciálny nástroj sociálnej zmeny, čiže zvýšenej miery účasti občanov na veciach verejných. Dvojaký uhol pohľadu na e-participáciu rezultujúci z analyzovania zvolených pozitívnych a negatívnych sprievodných znakov nás privádza k tvrdeniu, že riešenie a napomáhanie aj takejto formy participácie sa významným spôsobom podpíše pod rozvoj aktívneho občianstva a uvedomenia si ponúkanej možnosti vplývať a ovplyvňovať veci verejné na jednotlivých úrovniach pre všetky vekové kategórie v spoločnosti. Inými slovami má ambíciu napomôcť k vybalansovaniu využívania nových technológií za účelom politickej participácie. Konkrétne v rámci postkomunistickej generácie hovoríme o budovaní dôvery vo využívanie inovatívnych technológií v kontexte občianskeho aktivizmu, na druhej strane v prípade mladej generácie upriamujeme pozornosť na možnosť aktívne sa zaujímať a ovplyvňovať verejný život aj prostredníctvom inovatívnych technológií, ktoré požívajú na dennej báze. Styčným bodom oboch prístupov je spoločná snaha o zlepšenie stavu naprieč celou spoločnosťou.

Uvedeným spôsobom došlo k potvrdeniu predpokladu opierajúceho sa o tvrdenie, že e-participácia predstavuje jeden z kľúčových nástrojov sociálnej zmeny.

Berúc do úvahy skutočnosť, že participácia predstavuje konštantu politického myslenia, že v súčasnosti vyspelé moderné demokracie hľadajú stále nové možnosti a formy účasti občanov na verejnom živote je potrebné v čo najlepšej možnej miere, aj formou e-participácie, prispievať k napĺňaniu procesu demokratizácie, ktorý radíme k politickým výzvam súčasného sveta.

Literatúra:

- BRIŠKA a kol. 2010. *Teória a prax verejnej politiky*. Zvolen: Bratia Sabovci, 2010. 282 s. ISBN 978-80-557-0045-8.
- BÚTORA, M. – BÚTOROVÁ, Z. – STREČANSKÝ, B. 2010. *Mimovládny sektor: pluralita činností a foriem*. In *10 kapitol o vývoji občianskej spoločnosti na Slovensku*. Bratislava: PDCS, o. z., 2010. ISBN 978-80-89563-07-4.
- CAVAYE, J. 2005. *Governance and Community Engagement: The Australian Experience*. In: *Participatory Governance: Planning, Conflict Mediation and Public Decision-Making in Civil Society*. Aldershot: Ashgate, 2005. s. 85 - 101. ISBN 0-7546-1852-8.
- DAHL, R. 1995. *Demokracie a její kritici*. Praha: Victoria Publishing, 1995. 349 s. ISBN 80-85605-81-3.

- DAHRENDORF, R. 1959. *Class and Class Conflict In Industrial Society*. Stanford: Stanford University Press, 1959. 325 s. ISBN 9780804705615.
- DAY D. 1997. Citizen Participation in the Planning Process: An Essentially Contested Concept? In *Journal of Planning Literature*, 1997. s. 421 - 434
- EVANS, M. – BOYTE, H. C. 1992. *Free spaces: the sources of democratic change in America*. Chicago: University of Chicago Press, 1992. VII-XXVs. ISBN 0-226-22257-8.
- GELLNER, E. 1997. *Podmienky svobody: občanská spoločnosť a její rivalové*. Praha: Centrum pro stadium demokracie a kultúry, 1997. 187 s. ISBN 80-85959-27-5.
- GHAUS-PASHA, A. 2004. *Role of civil society organizations in governance*. [online] [cit. 10. 09. 2017]. Dostupné na internete: <http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/un/unpan019594.pdf>.
- HABERMAS J. 1975. *Legitimation Crisis*. Boston: Beacon Press, 1975. 196 s. ISBN 978-0807015216.
- HIGGINS, G. M. – RICHARDSON J. J. 1976. *Political Participation*. London: The Politics Association, 1976. 30 s. ISBN 0950339423.
- HYDÉN G. – COURT, J. – MEASE, K. 2004. *Making Sence of Governance*. Colorado: Lynne Rinier Publishers, Inc., 2004. 265 s. ISBN 1-58826-267-7.
- KOOIMAN, J. 2003. *Governing as Governance*. London: Sage Publications Ltd, 2003. 264 s. ISBN 978-0-7619-4036-4.
- KULAŠIK, P. 2005. *Politológia*. Hlohovec: Efekt copy, 2005. 279 s. ISBN 80-969280-9-0.
- LASSWELL, H. 1936. *Politics: Who gets What, When, Who?* New York: McGraw-Hill Book Co., 1936. 434-444 s. ISBN 978-0844612775.
- MAESSCHALCK, J. 2005. Ethics and Administrative Reform. In: RABIN, J. (ed.): *Encyclopaedia of Public Administration and Public Policy*. London: Taylor & Francis, 2005. s. 94 - 98. ISBN-10: 0849338956.
- NELSON, N. – WRIGHT, S. 1995. *Power and Participatory Development: Theory and Practice*. London: Intermediate Technology Publications, 1995. 208s. ISBN 978-1853392412.
- ONDROVÁ, D. 2015. Budúcnosť verejnej správy je už dnes. In *Aktuálne problémy a výzvy verejnej správy*, 2015. s. 6 - 17. ISBN 977-80-8152-344-1.
- PETERS, G. B. 2004. *Governance and Public Bureaucracy: New Forms of Democracy or New Forms of Control?* *The Asia Pacific Journal of Public Administration*. Roč. 26, č. 1, 2004. [online] [cit. 19. 10. 2017] Dostupné na internete: <http://sunzi.lib.hku.hk/hkjo/view/51/5000603.pdf>.

- POTUČEK, M. 2006. *Strategic Governance in Central and Eastern Europe: From Concepts to Reality*. [online] [cit. 19. 10. 2017] Dostupné na internete: http://www.nispa.org/conf_paper_detail.php?cid=14&p=571&pid=1169
- PUTNAM, R. D. 2000. *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*, New York: Simon and Schuster Paperbacks, 2000. 544 s. ISBN 978-0743203043.
- RHODES, R. A. W. 1996. The New Governance: Governing without Government. In *Political Studies*. Roč. 44., č. 4. 1996, 652 – 667s. [online] [cit. 11. 10. 2017] Dostupné na internete: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/post.1996.44.issue-4/issuetoc>.
- STÖRIG, H. J. 2007. *Malé dejiny filozofie*. Praha: Karmelitánske nakladateľství, 2007. 630 s. ISBN 80-71-95206-0.
- ŠPAČEK, D. 2012. *E-government: ciele, trendy a prístupy k jeho hodnocení*. Praha: C. H. Beck, Praha, 2012. 288 s. ISBN 978-80-7400-261-8.
- TOCQUEVILLE, A. 2003. *Democracy in America*. New York: Penguin Classics, 2003. 922 s. ISBN 978-0140447606.
- THORLEIFSDOTTIR, A. – WIMMER, M. *Report on current ICTs to enable Participation in DEMO-net: Deliverable 5.1*. [online] [cit. 19. 10. 2017] Dostupné na internete: http://www.demo-net.org/what-is-it-about/research-papers-reports-1/demo-net-deliverables/pdfs/DEMO-net_D5.1.pdf/.
- VYMĚTAL, P. 2006. Proměny teoretických koncepcí governance. [online] In NĚMEC, J. – SŮSTKOVÁ, M. (eds.) *III. Kongres českých politologů. Olomouc 8. - 10. 9. 2006*. Praha, Olomouc: Česká společnost pro politické vědy, 2006. s. 537 - 547. [cit. 10. 10. 2017] Dostupné na internete: <http://www.cspv.cz/dokumenty/kongres2006/HP%2021/Petr%20Vymetal.pdf>.